

mârifet göstermeye vesile olmaktan ibarettir. Şair tabiatı gerçek manzarası ve kendi gözleriyle görmekten çok kendinden önce ifade edilmiş kalıplarla ve kendi üslûbuyla yeniden anlatmaya çalışır. Bu noktadan hareket eden şair için yapılacak iş, tabiatı özellikle baharı tasvir vesilesiyle sanatına yeni bir zemin bulmak ve bu hususta üstünlük göstermektir.

Divan şiirinde tabiat kasidelerin teşbîb kısmında ve mesnevîler arasında ele alınır. Buralarda en çok bahar veya kış mevsiminden söz edilir. Kasidelerin bu bölümü "der vâsf-ı bahâr" başlığını taşıyorsa bahardan, "der vâsf-ı şitâ" başlığını taşıyorsa kıştan bahseder.

Bahâriyye bir edebî tür olmadığı gibi müstakil bir bahar manzumesi ve bir tarz da (janr) değildir. Daha çok kasidede kendisinden bahsedilecek olan bir din veya devlet büyüğünün methine zemin hazırlamak maksadıyla kaleme alınarak baharın birçok özelliği dile getirilir. Divan şairine göre bahar hayattır, İsrâ'nın nefesi gibi ölümlere can, gönüllere ferahlık verir. Bahar mevsiminde ortalık yeşillenir; gülşende güller açar, bül-büllerin sesi her tarafı doldurur. Servi boylu dilberler gül bahçesinde salınır. Bunları seyretmek insana safa verir; dolayısıyla gam dağılır, kişide keder kalmaz. Bahar gülüp eğlenme mevsimi ve felekten kâm alma zamanıdır.

Nefî'nin Sultan IV. Murad için yazdığı ve "Estî nesim-i nevbahâr açıldı güller subh-dem" mısraıyla başlayan ünlü kasidesi bahâriyyeye güzel bir örnektir.

BİBLİYOGRAFYA:

Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 566, 570, 571, 573; Tâhir'ül-mevlevî, *Edebiyat Lûgatı*, İstanbul 1973, s. 25; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 124; L. Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 156; Iskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 119-120; Necî Peçkolay, "Bahâriyye", *TDEA*, I, 292-293; Harun Tolasa – Mustafa İsen, "Kasîde", *a.e.*, V, 205-212.

KÂZIM YETİŞ

BAHARZÎ, Ali b. Hasan

(علی بن الحسن البخاری)

Ebû'l-Kâsım (Ebû'l-Hasen)

Ali b. el-Hasen b. Ali

b. Ebi't-Tayyib el-Bâharzî

(ö. 467/1075)

Fars asıllı şair ve edip.

Nişâbur ile Herat arasında bulunan Bâharz bölgesinin merkezi Mâlin'de doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Kendi ailesi arasında iyi bir öğrenim gördük-

ten sonra Nişâbur, Herat, Merv, Belh, Rey, İsfahan, Hemedan, Bağdat, Basra ve Vâsit'i dolaşarak o devrin tanınmış âlimlerinden tahsilini tamamladı. Nişâbur'da Şâfiî fakihî ve İmâm'ül-Haremeyn'in babası Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf el-Cüveynî'den fıkıh tahsil etti ve Şâfiî fakihleri arasındaki yerini aldı. Daha sonra duyduğu büyük ilgi sebebiyle edebiyatla meşgul oldu ve bu sahada isim yaptı. Cüveynî'nin fıkıh derslerine devam ederken, ileride Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in vezirliğini yapacak olan Muhammed b. Mansûr el-Kündürî ile tanıştı. Kündürî vezir olunca onu yanına aldı ve Dîvân-ı Resâil'in başına getirdi. Tuğrul Bey'le Bağdat'a giden Kündürî Bâharzî'yi de beraberinde götürdü. Orada Halife Kâim-Biemrillâh'a yazdığı kasideyi Bağdatlılar, "Şiirinde Acem soğukluğu var" diyerek beğenmedilerse de bir müddet Basra ve civarında kaldıktan sonra yazdığı şiirler Bağdatlılar'ca takdir edildi. Nitekim Kündürî'nin hadım edilemesi üzerine kaleme aldığı tesliyetnâmesi onun en güzel şiirlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Dîvân-ı Resâil'den başka bazı devlet görevlerinde de bulunan ve uzun bir ayrılık ve seyahatten sonra memleketine dönen Bâharzî, Zilkade 467'de (Haziran 1075) bir toplantı sırasında öldürüldü.

Eserleri. Hem şair hem münşî (divan kâtibi) olan Bâharzî'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *Dîvân*. Arapça şiirlerinin toplandığı divanı Muhammed Altuncî tarafından tahkik edilerek 1973'te Bingazi'de yayımlanmıştır. Bazı Farsça kıtalarını da Avfî *Lübâb'ül-elbâb*'a almıştır. 2. *Dümyetü'l-kaşr** ve *uşratü ehli'l-aşr*. Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr* adlı antolojisinin zeyli olan bu kitap Bâharzî'nin en önemli eseridir. İlk defa Râgıb et-Tabbâh tarafından tahkik edilen eserin ancak bir kısmı 1930'da Halep'te yayımlanmıştır. Daha sonra ise Muhammed Abdülfettâh el-Hulv tarafından tahkik edilerek iki cilt halinde (Kahire 1968-1971), Sâmî Mekki el-Ânî'nin tahkikli neşri yine iki cilt halinde (Bağdat 1971-1973), son olarak da Muhammed Altuncî tarafından üç cilt halinde (Dımaşk 1974-1976) neşredilmiştir. Ali b. Zeyd el-Beyhakî (ö. 565/1169) bu esere *Vişâhu Dümyetü'l-kaşr* adıyla bir zeyil yazmış, daha sonra da *Dürretü'l-Vişâh* adıyla ikinci bir zeyil kaleme almıştır (Yâkût, XIII, 226). 3. *Risâletü't-tard*. Zevzen hâkimi Ebû'l-Kâsım Abdülhamîd b. Yahyâ ile birlikte çıktıkları iki günlük av yolculuğunu konu edinen bu eseri Muhammed Kâsım Mus-

tafa tahkik ederek *Mecelletü Ma'he-dil-mahtûtâtü'l-'Arabiyye*'de (s. 256-285) yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 11, 21; Yâkût, *Mu'cem-ül-üdeba'*, XIII, 33-48, 226; İbnü'l-Esir, *el-Bidâye*, XIII, 12; Avfî, *Lübâb* (nşr. Muhammed Abbâsî), Tahrân 1361 hş., s. 68-71; İbnü'n-Necâr el-Bağdâdî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (Târîhu Bağdâd içinde, nşr. Kayser Ebû Ferah), Haydarâbâd 1399/1978 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütüb'ül-ilmîyye), XIX, 185-186; İbn Halikân, *Vefeyât*, III, 387-389; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XVIII, 363; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 26; Yâfit, *Mir'âtü'l-cinân*, Haydarâbâd 1334-39, III, 95; Sübkî, *Tabakât*, V, 256; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 41-42; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 99; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 263; *Keşfü'z-zunûn*, I, 761, 778; II, 1105, 2049; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 328-329; Müneccid, *Mu'cem*, III, 57; V, 54; VI, 58; Brockelmann, *GAL*, I, 252; *Suppl.*, I, 446; *Hediyetü'l-'arifîn*, I, 692; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 272-273; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 26; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, V, 615-617; Ömer Ferrüh, *Târîhu'l-edeb*, III, 170-174; Muhammed Kâsım Mustafa, "Risâletü't-tard İbn Ebi't-Tayyib el-Bâharzî", *MMMA* (Kahire), XXI (1975), s. 256-285; Mahmûd Abdullâh el-Câdir, "Meşâdirü'l-Bâharzî fi kitâbihî Dümyetü'l-kaşr ve 'uşreti ehli'l-aşr", *MMMA* (Küveyt), XXVI (1982), s. 107-112; D. S. Margoliouth, "Bâharzî", *IA*, II, 222-223; a.mlf., "Bâkharzî", *EJ*² (Fr.), I, 981-982; a.mlf., "Bâkharzî", *UDMI*, III, 862-863; Z. Safa, "Bâkharzî", *Elr.*, III, 534.

MEHMET TALU

BAHARZÎ, Seyfeddin

(سيف الدين البخاري)

Seyfüddîn Said b. el-Mutahhar

b. Said el-Bâharzî

(ö. 659/1261)

Mutasavvîf, Kübreviyye tarikatının Bâharziyye kolunun kurucusu.

586'da (1190) Bâharz'da doğdu. İlk öğrenimini burada yaptı. Ardından tahsil maksadıyla küçük yaşta seyahate çıktı. Buhara, Bağdat ve Nişâbur gibi ilim merkezlerini dolaştıktan sonra hacca gitti. Bağdat'ta Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin, Horasan'da Ali et-Tûsî'nin derslerine devam etti. Celâleddin el-Mergînânî'den babasının *el-Hidâye* adlı eserini okudu. Buhara'da Cemâleddin el-Mahbûbî ve Şemsüleim el-Kerkerî gibi âlimlerden faydalandı. Daha sonra Herat'a giderek Tâceddin Mahmûd el-Üşnühî'den hırka giydi. Şeyhi Necmeddîn-i Kübrâ'ya Hîre'de intisap etti. Daha sonra şeyhinin halifesi sıfatıyla o sırada Moğollar tarafından yağma ve tahrip edilen Buhara'ya giderek şehrin dış mahallelerinden Fethâbâd'a yerleşti. Orada vazlar verdi: *Şahîh-i Buğârî* okuttu ve hadis şerhetti. Kısa zamanda bir hayli